

@sarayetarikh

شرکت در آزمون های سرای تاریخ
www.azmoon.sarayetarikh.ir

آزمون های آنلاین سرای تاریخ

- ✓ پایه دهم (تاریخ ۱)
- ✓ پایه یازدهم (تاریخ ۲)
- ✓ پایه دوازدهم (تاریخ ۳)

سوالات تستی درس به درس بصورت رایگان
آزمون های جامع کنکوری درس تاریخ
نمونه سوالات امتحانی

دانلود سوالات درس به درس تاریخ (۱) ، تاریخ (۲) ، تاریخ (۳)

وب سایت سرای تاریخ مرجعی کامل درباره تاریخ ایران و جهان

www.sarayetarikh.ir

سایت عضویت و شرکت در آزمون ها

ایمیل : sarayetarikh@gmail.com

تهیه و تنظیم : ابوالفضل فدائی (دبیر تاریخ)

امویان بر مسند قدرت

پس از آنکه در سال ۴۱ق، بر اثر دسیسه معاویه و همراهی نکردن مردم و خواص جامعه با امام حسن عسکری، صلح معاویه بر امام تحمیل شد و ایشان با شروطی آن را پذیرفت. بدین ترتیب معاویه بر مسند حکومت نشست و سلسله سلطنت اموی آغاز شد. امویان تا سال ۱۳۲ق بر سرتاسر قلمرو جهان اسلام حکومت کردند و سپس شاخه‌ای از آنان تا چندین قرن بعد در اسپانیای اسلامی (آندلس) زمام امور را در اختیار داشت. در این درس، شما تحولات مهم و ویژگی‌های دوران خلافت بنی امية و حکومت آنان بر آندلس را بررسی و تجزیه و تحلیل خواهید کرد.

امویان پیش از خلافت

بعثت پیامبر، بنی امية با سرسرختی تمام، در برابر دعوت به اسلام، امویان (بنی امية)، از خاندان قدرتمند قبیلهٔ قریش در عصر ایستادگی کردند و رئیس آنان، ابوسفیان، رهبری سیاسی - نظامی قریش علیه مسلمانان را به دست گرفت. خاندان بنی امية جاهلیت به شمار می‌رفتند. این خاندان از طریق تجارت و اداره برحی از مناصب کعبه، ثروت فراوانی اندوخته بود. پس از پس از فتح مکه، مسلمان شدند.

1

یک توضیح

طلقاء

زمانی که امویان و سایر افراد قبیلهٔ قریش، پس از فتح مکه در سال ۸ق، اظهار مسلمانی کردند، پیامبر رحمت نیز آنان را بخشدید و فرمود: «اَذْهَبُوا فَانْتَمُ الظِّلَّقَاء»، «بروید که شما آزاد شدگانید» (ابن‌هشام، السیرة النبوية، ج ۴، ص ۵۴-۵۵). از آن پس، بنی امية به «طلقاء» و «ابناء الظلقاء» شهرت یافتند.

2

قدرت امویان بسیار افزایش یافت و حکومت شهرهای مهم و فرماندهی سپاه در فتوحات به عهده آنان بود. پس از عثمان، پیشتر سران بنی امية از بیعت با امام علی علیه السلام خودداری کردند و با آن حضرت به مخالفت پرداختند. امویان که نقش مهمی در ایجاد جنگ جمل داشتند، پس از شکست در این جنگ، به معاویه در شام پیوستند و با تمام قوا از او در جنگ صفين پشتیبانی کردند. امویان در دوران خلافت ابوبکرین ای قُحافه و عمرین خطاب در فتوحات مشارکت فعال داشتند؛ از جمله دو پسر ابوسفیان به نام‌های بزرگ و معاویه، فرماندهی بخشی از سپاه اعراب مسلمان را در جریان فتح منطقه شام به عهده گرفتند و یکی پس از دیگری، از سوی عمر به حکومت این منطقه مهم منصوب شدند. در دوران خلافت عثمان که خود از خاندان بنی امية بود، نفوذ و

۳-چگونگی بینانگذاری خلافت اموی را بیان کنید؟

حکومت معاویه بر شام

3

معاویه برای رسیدن به اهداف قدرت طلبانه‌ای که در سر داشت، خود را خون خواه عثمان، خلیفه سوم، معرفی می‌کرد، در حالی که از کمک به عثمان در مقابل معتضان خودداری کرده بود. او، همچنین با وعده حکومت شهرها و مناطق مختلف و بذل و بخشش فراوان از بیت‌المال، عدهای از سیاست‌مداران زیرک اما دنیا طلب مانند عمر و عاص و مُعَبَّر بن شعبه را به خدمت گرفت. با خدعة عمر و عاص بود که معاویه از شکست حتمی در جنگ صفين نجات پیدا کرد.

معاویه در زمان عمر به حکومت شام منصوب شد و با وجود اعتراض و مخالفت برخی از مسلمانان، تازمان خلافت علی علیه السلام در این مقام باقی ماند. حکومت طولانی مدت وی بر منطقه شام، این منطقه را به پایگاهی مناسب و مطمئن برای قدرت‌طلبی و ثروت‌اندوزی بنی امية تبدیل کرد. معاویه در طی این مدت با فریب کاری و تبلیغات فراوان، پشتیبانی کامل مردم شام را نسبت به خود و خاندانش جلب کرد. از این‌رو، شامی‌ها در جریان شورش معاویه بر امام علی علیه السلام و امام حسن علیه السلام، از امویان طرفداری کردند.

گفت‌وگو و مباحثه علمی

با توجه به مطالب درس ۵ و توضیحات دبیر، درباره تفاوت حمایت مردم کوفه از امام علی علیه السلام با پشتیبانی مردم شام از معاویه گفت‌وگو کنید.

تأسیس خلافت امویان

فرماندهان و بزرگان سپاه کوفه از آن حضرت، موجب ایجاد آشتفتگی در سپاه ایشان شد و حتی امام حسن علیه السلام مورد سوء قصد یکی از سپاهیان خود قرار گرفت. در چنین اوضاعی که اعتماد امام نسبت به کوفیان سلب شده بود، آن حضرت به علت خیانت سردارانش و برای جلوگیری از ریختن خون مسلمانان، صلح به امام حسن علیه السلام تحمیل شد و ایشان با شرایطی، خلافت را به معاویه واگذار کرد.

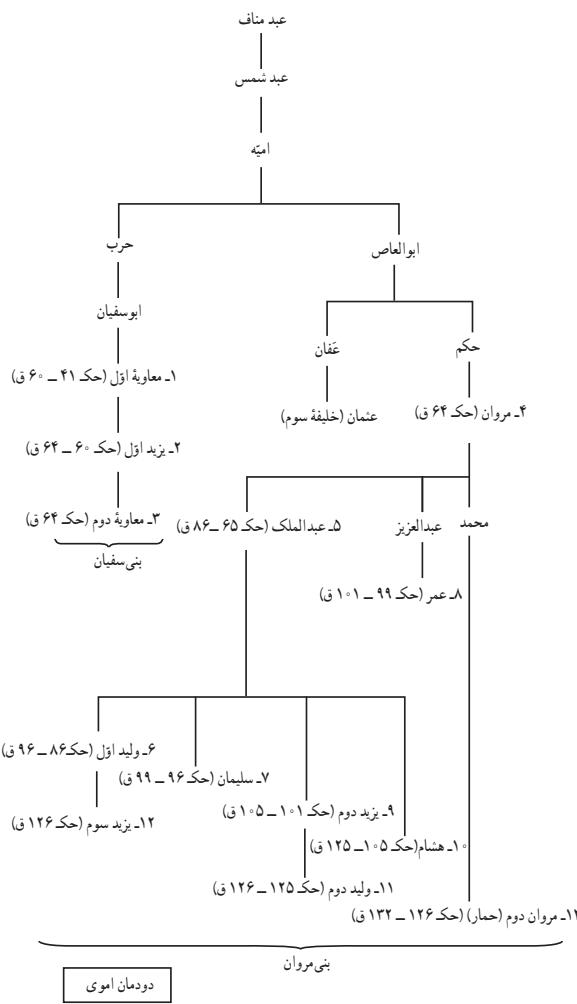
پس از شهادت حضرت علی علیه السلام ۲۱ رمضان سال ۴۰ق)، معاویه در شام خود را خلیفه خواند و از مردم آنجا بیعت گرفت. امام حسن علیه السلام نخست با ارسال نامه‌هایی به معاویه، او را از طغیانگری و تلاش برای جنگ و خونزیزی برحدز داشت؛ اما معاویه بدون توجه به نصایح آن حضرت، به عراق لشکرکشی کرد و امام حسن علیه السلام به منظور مقابله با او، همراه با سپاهی که فرماندهی آن را قیس بن سعد بن عباده انصاری به عهده داشت از کوفه خارج شد. دسیسه‌های معاویه برای خریدن یا جدا کردن

شروط صلح نامه امام حسن علیه السلام با معاویه

4

«رفتار معاویه بر اساس کتاب و سنت و سلوک خلفای سلف [پیشین] باشد؛ معاویه برای پس از خود جانشینی تعیین نکند و این امر را به شورا واگذارد؛ جان و مال و فرزندان مردم در امان بماند؛ معاویه در نهان و آشکار به بدخواهی علی و حسن و آردن یاران ایشان نپردازد» (بلاذری، انساب الاضراف، ج ۳، ص ۱۴۲).

۴-شرایط امام حسن برای صلح با معاویه را ذکر کنید؟

با به خلافت رسیدن معاویه، دوران خلفای نخستین به پایان رسید و خلافت اموی آغاز شد. در دوران خلافت امویان، ۱۳ نفر از اعضای خاندان بنی‌امیه از دو شاخهٔ سفیانی و مروانی یکی پس از دیگری بر مسند قدرت نشستند.

فتحات بنی‌امیه

در عصر اموی، سپاهیان مسلمان، مناطق وسیعی را در شرق و غرب قلمرو خلافت گشودند. یکی از مهم‌ترین فتوحات مسلمانان در زمان بنی‌امیه، فتح اسپانیا (آندلس) به دست سردارانی چون طارق بن زیاد و موسی بن نصیر بود. سپاهیان اسلام حتی مناطقی از جنوب فرانسه را تصرف کردند، اما سرانجام در نبردی بزرگ از مسیحیان شکست خورده و به اسپانیا عقب نشستند.

در زمان امویان، درگیری و جنگ‌های زیادی میان مسلمانان و سپاه امپراتوری روم شرقی اتفاق افتاد. حتی سپاهیان مسلمان چندین بار شهر قسطنطینیه، پایتخت امپراتوری روم را از زمین و دریا محاصره کردند، اما موفق به فتح آن شهر نشدند.

یکی از اقدام‌های برجستهٔ امویان، توسعهٔ نیروی دریایی و گسترش فتوحات در دریا بود. معاویه این اقدام را به‌منظور فتح جزایر دریای مدیترانه و پایان دادن به حاکمیت مطلق رومیان بر آن دریا انجام داد.

مسلمانان از آن زمان به بعد به اهمیت ابعاد نظامی، ارتباطی و تجاری دریا و دریانوردی، توجه بیشتری نشان دادند.

فعالیت ۱

بررسی نقشه تاریخی

با مقایسهٔ نقشه صفحه‌های ۴۸ و ۵۶، سرزمین‌ها و مناطقی را که در دوران بنی‌امیه فتح شد، فهرست کنید.

۵- مهم‌ترین تحولی که با خلافت اموی پدید آمد کدام است؟

۶- امویان برای دستیابی به اهداف خود چه شیوه‌های را به کار گرفتند، نام ببرید

و جان و مال مخالفان را تهدید می‌کرد. برای مثال، معاویه و حاکم منصوب او در مدینه و مکه، به اقدام‌های مختلفی از قبیل تضمیع و تهدید متوجه شدند تا بزرگان این دو شهر را به بیعت با یزید وادار کنند، که به جز امام حسین علیه السلام و عبدالله بن زبیر، دیگران را ناگزیر به بیعت کردند.

حکومت بنی امیه همواره در برابر معارضان و مخالفان خود سیاست سرکوب و خشونت را اجرا می‌کرد. حتی معاویه که خود را سیاستمداری اهل مدارا و مسالمت‌جو نشان می‌داد، انتقاد را تتحمل نکرد و دستور به قتل آنان داد. یشتر صاحب منصبان سیاسی و نظامی حکومت اموی، به ویژه حاکمان شهرها و مناطق مختلف قلمرو خلافت، افرادی خشن و خون‌ریز بودند. حجاج بن یوسف ثقیفی از مشهورترین این افراد بود.

5

سیاست و حکومت

مهم‌ترین تحولی که با خلافت خاندان اموی پدید آمد، فاصله‌گرفتن حکومت از اصول و ارزش‌های انسانی و اخلاقی مورد تأکید قرآن و پیامبر اسلام و تبدیل خلافت دینی به سلطنت بود. نشانه‌ها و آثار این تحول به شکل‌های مختلف در ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در دوران خلافت اموی ظاهر شد.

۱- استفاده از زور برای کسب و حفظ قدرت

6

معاویه، نخستین خلیفه‌ای بود که برخلاف خلفای پیش از خود، با زور و غلبه نظامی، زمام امور را به دست گرفت. در زمان امویان، اخذ بیعت با تهدید و اجبار همراه بود. بدین‌گونه که ابتدا بزرگان خاندان اموی و سپس فرماندهان نظامی و امیران ولایات بیعت می‌کردند. پس از آن، امیر و والی هر منطقه از افراد صاحب نفوذ و مردم تحت حکومت خود بیعت می‌گرفت.

فعالیت ۲

بررسی شواهد و مدارک

متن های زیر را بخوانید و به صورت گروهی به پرسش های مربوط به آن پاسخ مناسب دهید.

متن ۱: یکی از بزرگان کوفه هنگام بیعت با معاویه گفت: «سلام بر تو ای پادشاه!»، معاویه به خشم آمد و گفت: «چرا مرا امیر المؤمنین خطاب نکردی؟»، پاسخ آن شخص چنین بود: «آن در صورتی بود که ما تو را امیر کرده باشیم، ولی تو خود به این کار اقدام کرده ای» (یعقوبی، تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۱۴۴).

متن ۲: معاویه در نخستین خطابه خود در مدینه پس از رسیدن به خلافت، گفت: «... اما بعد، من، به خدا قسم، خلافت را به وسیله محبتی که از شما سراغ داشته باشم، یا به رضایت شما به دست نیاورده ام، بلکه با همین شمشیر با شما مبارزه کرده ام ...» (احمد بن محمد بن عبدربه، العقد الفرید، ج ۴، ص ۱۴۷).

متن ۳: عمرو بن بحر جاخط، یکی از اندیشمندان و نویسنده ایان بر جسته قرن سوم هجری، در ارزیابی خلافت معاویه، می نویسد: «آن گاه که معاویه به مُلک [پادشاهی] نشست، بر قیه شورا و جماعت مسلمانان اعم از انصار و مهاجران غلبه کرد. [آن سال را] سال جماعت نامیده اند، اما جماعت نبود و برعکس، سال تفرقه، زور، اجبار و غلبه بود...» (رسائل جاخط، ج ۲، ص ۱۱-۱۱).

۱- شواهد فوق چه دلالتی بر شیوه تأسیس خلافت اموی دارد؟

۲- نکته مشترک سه متن بالا چیست؟

۳- شواهد دیگری را در تأیید یا رد ادعای شواهد فوق ارائه دهید.

بحث و گفت و گو

درباره ارتباط مشروعیت و مقبولیت نداشتن حکومت ها با توصل آنها به زور و خشونت گفت و گو نمایید.

بقایای کاخ هشام بن عبدالملک در اریحا

۶- موروشی شدن خلافت

معاویه با تعیین ولیعهد برای خود، نخستین گام را برای موروشی کردن خلافت برداشت. برخی از خلفای اموی، هم زمان برای دو پسر خود به عنوان ولیعهد بیعت می گرفتند. این اقدام موجب ایجاد دو دستگی و زمینه ساز اختلاف و رقابتی شد که خلافت امویان را از درون تضعیف کرد.

6

7

۶- قومیت گرایی و تشدید تعصبات قبیله ای

امویان برخلاف روش اسلام که هر نوع تبعیض تزادی را ناروا می داند، به پیوندهای قبیله ای و قومی اهمیت زیادی می دادند. به همین دلیل در مرتبه اول، خاندان و قبیله خود یعنی بنی امية و

6

7

8

عرب‌گرایی امویان و تحقیر و تبعیض‌هایی که نسبت به مسلمانان غیرعرب، به خصوص ایرانیان روا می‌داشتند، یکی از عواملی بود که زمینه گرایش آنان را به مخالفان خلافت بنی‌امیه به خصوص اهل‌بیت پیامبر فراهم آورد. به همین دلیل، موالی حضوری چشمگیر در قیام‌ها و شورش‌های ضداموی مانند قیام مختار، قیام زید فرزند امام سجاد^ع و شورش عبدالرحمان بن اشعث داشتند.

قریش را بر اقوام غیرعرب برتری بخشیدند. در زمان حکومت آنان، مسلمانان غیرعرب که موالی نامیده می‌شدند، موقعیت اجتماعی پایین‌تری نسبت به اعراب مسلمان داشتند و از برخی حقوق سیاسی، اجتماعی و اقتصادی محروم بودند. موالی اجازه نداشتند که منصب‌های سیاسی، نظامی و قضائی، مانند حکومت شهرها و ولایات، فرماندهی سپاه و قضاؤت را بر عهده گیرند.

فعّالیت ۳

جستوجوی شواهد و مدارک

با رجوع به درس ۴، شواهدی ارائه کنید که دلالت بر مخالفت سنت پیامبر با قومیت‌گرایی دارد.

۴-تبغیض و نابرابری اقتصادی

6

خلفای اموی، بیت‌المال مسلمانان را همچون خزانه شخصی می‌دانستند و در توزیع درآمدهای عمومی، بیشتر منافع شخصی، خاندانی، قبیله‌ای و قومی خود را در نظر داشتند. برای مثال، امویان شیوه توزیع مساوی عطا‌یا میان مسلمانان را که علی^ع بنا نهاده بود، تغییر دادند و سهم به مراتب کمتری برای مسلمانان غیرعرب (موالی) در نظر گرفتند. همچنین در زمان برخی از خلفای اموی، برخلاف تأکید صریح اسلام، از نو مسلمانان در خراسان و مناطق دیگر جزیه گرفته شد.

نمونه‌ای از سکه‌های دوره امویان

فکر کنیم و پاسخ دهیم

به نظر شما گرفتن جزیه از نو مسلمانان نشانه کدام ویژگی حکومت اموی بود؟ این اقدام چه آثار سیاسی و اجتماعی می‌توانست داشته باشد؟

۱۰-مهم ترین نتیجه ای نهضت امام حسین (ع) چه بود؟

و جامعه رخ می دهد، خواست و تقدیر الهی است و هیچ گزینی از آن نیست. در واقع، امویان می خواستند چنین القا کنند که فرمانروایی آنان و اقداماتی که انجام می دهند، تقدیر خداوند است و نباید در مقابل این تقدیر ایستاد.

۵-ترویج تفکر جبرگرایی

6

معاویه و برخی از طرفداران او، برای آنکه مردم حکومت امویان را پذیرند و در برابر آن مقاومت نکنند، به ترویج تفکر جبرگرایی پرداختند. بر اساس این فکر، تمامی آنچه برای انسان

یک توضیح

ولیعهدی بیزید و قضای الهی

معاویه بن ای سفیان در برابر مخالفت عایشه، همسر رسول خدا با جانشینی بیزید، گفت: «این کار قضای الهی است و در قضای الهی کسی را اختیاری نیست». (ابن قتبیه، الامامة والسياسة، ج ۱، ص ۲۰۵).

به همراه موالي، مهم ترین گروه مخالفان حکومت اموی را تشکیل می دادند. بازماندگان خوارج نیز با حکومت اموی سازگاری نداشتند و مخالفت می کردند. این حرکت ها اگرچه با بی رحمی و خشونت زیاد امویان سرکوب شد، اما ماهیت واقعی حکومت بنی امية را برای بسیاری از مسلمانان آشکار کرد و زمینه ساز انحطاط و ضعف حکومت آنان شد.

قیام امام حسین

به گواهی بسیاری از مورخان و محققانی که درباره تاریخ اسلام، تحقیق کرده اند، نهضت عاشورا و شهادت امام حسین علیه السلام و یارانش در صحرا کربلا، فاجعه ای بزرگ و رویدادی سرنوشت ساز،

10

نه تنها در تاریخ اسلام، بلکه در تاریخ بشر است. این واقعه حماسی، تأثیر فکری، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی بسزایی بر جوامع مسلمان، مخصوصاً شیعیان و حتی ملت های غیر مسلمان نهاده است.

شما درباره نهضت عاشورا مطالب زیادی را در کتاب های درسی و یا سایر رسانه ها خوانده و شنیده اید. مهم ترین پرسش درباره این واقعه که ذهن هر انسان را به خود مشغول می کند، این است که چرا امام حسین علیه السلام قیام کرد. به عبارت دیگر، فلسفه قیام آن حضرت چیست؟

خلیفه ای متفاوت

9

در میان خلفای اموی، عمر بن عبدالعزیز، هشتمین خلیفه این سلسله، شیوه ای متفاوت در حکومت اتخاذ کرد و تصمیم گرفت به کتاب خدا و سنت پیامبر عمل کند. از این رو، تغییرات و اصلاحاتی را انجام داد؛ از جمله دستور داد فتوحات متوقف شود و از نو مسلمانان جزیه گرفته نشود. او همچنین دشنام گویی و اهانت به علی علیه السلام را که معاویه به اجبار رسم کرده بود، منع کرد و فدک را به اهل بیت بازگرداند. این اقدام ها موجب تغییر مهم و پایداری در سیاست امویان نشد؛ چرا که دوران خلافت عمر بن عبدالعزیز کوتاه بود و خلفای بعدی، سیاست او را کنار نهادند، اما نام نیکی از او بر جای گذاشت.

قیام ها و جنبش های دوره اموی

با وجود آنکه معاویه و جاشینانش برای تحکیم حکومت خود از امکانات و ترفندهای سیاسی، نظامی، اقتصادی و تبلیغی مختلفی بهره می بردند، اما همواره با مقاومت و مخالفت های جدی روبرو بودند. در سرتاسر دوران خلافت بنی امية، مناطق مختلف جهان اسلام به ویژه عراق، حجاز (مکه و مدینه) و ایران صحنه مبارزه و جنبش های اعتراضی مخالفان حکومت اموی بود. شیعیان و پیروان علی علیه السلام که به علویان معروف بودند،

فعّالیت ۴

استنباط و تحلیل تاریخی

- مطلب زیر را بخوانید و به صورت گروهی به پرسش‌های مربوط به آن پاسخ دهید.

۱- از آغاز تأسیس خلافت، کسانی که به عنوان خلیفه مسلمین، رهبری جامعه اسلامی را بر عهده می‌گرفتند، هم‌زمان، به امور حکومتی و امور دینی رسیدگی می‌کردند. آنان علاوه بر قدرت سیاسی، دارای مرجعیت دینی نیز بودند و به عنوان نماینده رسمی آئین اسلام در جامعه به شمار می‌رفتند.

۲- یزید بن معاویه، خلیفه‌ای بود که نه تنها به ظواهر اسلامی اعتنای نداشت و آشکارا احکام دینی را زیر پا می‌گذاشت، بلکه نسبت به نبوت پیامبر و حقانیت دین اسلام خدشه وارد می‌کرد و آن را به برتری جویی خاندان بنی هاشم در مقابل بنی امية نسبت می‌داد. این موضوع در زمان معاویه به صراحت بیان نمی‌شد، اما یزید می‌خواست انتقام شکست بنی امية از بنی هاشم در دوران رسول خدا را از طریق بی‌پایه و اساس جلوه دادن صحت ادعای پیامبری حضرت محمد ﷺ بگیرد.

۳- چنین روندی می‌توانست به محو کامل اسلام منجر شود. چون وقتی کسی که در جایگاه مدافعان رسمی یک مکتب قرار دارد، آن را باطل می‌شمارد، دیگر دلیل و حجتی برای پاییندی سایر مردم به آن مکتب باقی نمی‌ماند.

۴- امام حسین علیه السلام، آخرین بازمانده پنج تن آل عبا (اهل بیت پیامبر) بود که در میان مردم جایگاه علمی، دینی و اخلاقی بسیار برجسته‌ای داشت. از این‌رو، آن حضرت بهترین فردی بود که می‌توانست اعلام کند یزید از صلاحیت و مشروعيت برای حکومتی و هم مشروعيت دینی یزید را در بر می‌گرفت. یزید گرچه با نیزگ و زور بر مسلمانان حاکم شده بود، اما از جنبه دینی، هیچ مقبولیت، حقانیت و مشروعيتی نداشت.

۵- با قیام امام حسین علیه السلام، مشروعيت دینی از حکومت یزید سلب شد و او چنان در موضع ذلت و ضعف قرار گرفت که نتوانست اهداف خود را عملی سازد. از سوی دیگر، در دراز مدت، زمینه‌ای فراهم شد که نو مسلمانان و جست‌وجوگران حقیقت باور و بدنی اسلامی، در جست‌وجوی حافظان راستین دین و مدافعان حقیقی اسلام برآیند و معارف دینی را از آنان یاموزند.

۶- بدین ترتیب، امام حسین علیه السلام در کوتاه مدت، با سلب مشروعيت از حکومت غاصبانه بنی امية، در یک بزنگاه بسیار مهم تاریخی، روند تضعیف و نابودی اسلام را متوقف کرد و در دراز مدت، زمینه‌ساز حرکت اصلاحی پیشوایان دینی پس از خود در جهت احیای اسلام ناب محمدی و نشر معارف اسلامی در جهان بشریت شد.

۱- چرا گفته می‌شود که بقای اسلام، نتیجه قیام امام حسین علیه السلام است؟

۲- چرا امام حسن و امام حسین علیه السلام در زمان معاویه قیام نکردند؟

۳- چرا امامان شیعه پس از امام حسین علیه السلام ایشان علیه حکومت‌های زمان خود قیام نکردند؟

کاوشن خارج از کلاس

با رجوع به کتابخانه مدرسه یا محله خود، یکی از کتاب‌های نویسندهای معاصر درباره قیام کربلا را انتخاب و معرفی کنید.

قیام‌های ضداموی

نتيجه قيام / شورش	علت قيام / شورش	زمان و مكان	قيام / شورش
امام و یارانش به شهادت رسیدند و خانواده آن حضرت به اسارت گرفته شدند. قیام کربلا، زمینه‌ساز قیام‌های متعدد علیه حکومت اموی شد. این قیام‌ها گرچه در بسیاری از موارد به پیروزی نرسیدند، اما در متوقف کردن نقشه‌های درازمدت بنی امية در محو اسلام تأثیر خود را بر جای گذاشتند.	امام حسین علیه السلام که خلافت یزید را قبول نداشت و نمی‌خواست با او بیعت کند، از مدینه به مکه رفت و از آنجا رهسپار کوفه شد.	محرم ۶۱ ق کربلا	قيام کربلا
سپاه اموی به فرماندهی مسلمین عقبه که فردی بسیار بی‌رحم و سفاک بود، عده زیادی از مردم مدینه را به طور فجیعی کشت و قیام را سرکوب کرد.	مردم مدینه به رهبری عبداللہ بن حنظله انصاری در اعتراض به اقدامات یزید و کارگزاران او قیام کردند و حاکم شهر را بیرون راندند.	۶۳ ق مدینه	قيام مردم مدینه یا واقعه خره
بیشتر توابین در جنگی نابرابر با سپاه اموی شکست خوردند و بسیاری از آنان کشته شدند.	تابیین، گروهی از مردم کوفه بودند که از گناه یاری نکردن امام حسین علیه السلام در کربلا، توبه کردند و در حرکت احساسی به قصد خون خواهی آن حضرت به رهبری سلیمان بن صرد خذاعی با سپاه اموی جنگیدند.	۵ عق کربلا	قيام توابين
لشکریان عبدالله بن زبیر سپاه مختار را، به دلیل وجود اختلاف و دوستگی میان اعراب و ایرانیان، شکست دادند و با تصرف کوفه، مختار و بسیاری از یارانش را کشتد.	مختار که عده زیادی از یاران او را ایرانیان (موالی) تشکیل می‌دادند، به خون خواهی امام حسین علیه السلام قیام کرد و بسیاری از عاملان واقعه کربلا را مجازات کرد.	۶۴-۷۶ عق کوفه	قيام مختار
در زمان خلافت عبدالملک مروان، سپاه اموی به فرماندهی حاجج بن یوسف، به مکه حمله کرد و مسجدالحرام را که ابن زبیر در آنجا پناه گزیده بود، با منجنیق هدف قرار داد و سرانجام عبدالله بن زبیر را کشت.	عبدالله بن زبیر با پناه جستن به مکه از بیعت با یزید سر باز زد. او پس از مرگ یزید خود را خلیفه خواند و از مردم بیعت گرفت.	۶۱-۷۳ مکه	شورش عبدالله بن زبیر
حجاج موفق شد ابن اشعث را که بسیاری از موالی هم به او پیوسته بودند، شکست دهد و به قتل برساند.	عبدالرحمن بن اشعث که از سوی حجاج، حاکم عراق، به فرماندهی سپاهی مأمور جنگ با خوارج و رتیل، پادشاه کابل، شده بود، چون نمی‌خواست از عراق دور شود، به همراه سپاهیانش بر حجاج و خلیفه اموی شورش کرد.	۸۱-۸۲ ق سیستان تا بصره	شورش ابن اشعث
یوسف بن عمر، حاکم اموی عراق که از قصد زید برای قیام با خبر شده بود، مانع از پیوستن مردم کوفه به او شد و توانتست زید و معدود افرادی را که با او قیام کرده بودند، شکست دهد.	زید فرزند امام سجاد علیه السلام در زمان خلافت هشام بن عبدالملک در مخالفت با ظلم و ستم و فسق و فجور امویان قیام کرد.	۱۲۲ ق کوفه	قيام زيد بن علي
یحیی بن زید، پس از شکست و قتل پدرش در کوفه، به سوی نواحی داخلی ایران فرار کرد و در خراسان علم مخالفت با حکومت اموی برافراشت و عده زیادی از مردم به دور او جمع شدند.	یحیی بن زید، پس از شکست و قتل پدرش در کوفه، به سوی نواحی داخلی ایران فرار کرد و در خراسان علم مخالفت با حکومت اموی برافراشت و عده زیادی از مردم به دور او جمع شدند.	۱۲۵ ق خراسان	قيام يحيى بن زيد
عبدالله در سال ۱۲۹ ق در استخر فارس از عامل اموی شکست خورد و به هرات گریخت و در آنجا توسط عامل ابومسلم دستگیر و سرانجام در زندان ابومسلم جان داد یا کشته شد.	عبدالله بن معاویه، از نوادگان جعفر بن ابی طالب، با مشاهده اوضاع آشفته خلافت اموی در کوفه قیام کرد. مردم کوفه در حمایت از رهبر قیام سنتی کردند؛ از این‌رو عبدالله به ایران رفت و با کمک ایرانیان با عاملان اموی درگیر شد.	۱۲۷-۱۲۹ ق عراق و ایران	قيام عبدالله بن معاویه
ابومسلم، فرمانده سیاه‌جامگان، با شکست عاملان اموی در ایران و رود به کوفه، ابوالعباس سفاح، از خاندان عباسی، را به خلافت نشاند و سپس مروان بن محمد آخرین خلیفه اموی را کشت.	آشتفتگی اوضاع حکومت اموی موجب شد که عباسیان نخست فعالیت‌های تبلیغی و سپس حرکت سیاسی و نظامی خود را برای کسب قدرت آغاز کنند.	حدود ۱۲۰ تا ۱۳۲ ق عراق و ایران	قيام عباسيان

استنباط و تحلیل تاریخی

مطلوب جدول صفحه قبل را با دقت مطالعه کنید و بگویید: (الف) رهبری قیام‌های عصر اموی را چه افراد یا چه گروهی در دست داشتند؟ (ب) قیام‌های زمان بنی‌امیه بیشتر کدام محدوده جغرافیایی از قلمرو خلافت را در برگرفته بود؟ (پ) ایرانیان در قیام‌های دوران خلافت امویان چه نقشی داشتند؟

امامان شیعه در دوره بنی‌امیه

عرضه تعالیم اسلامی در مدینه داشت. پس از امام سجاد علیه السلام، امامان شیعه، عمده کوشش خود را بر ترویج اسلام، مبارزه با جریان‌های فکری منحرف و تربیت شاگردان توانمند مرکز کردند و منظومه‌ای از معارف اسلامی با عنوان «مکتب اهل بیت» به وجود آوردند. از این‌رو، امام محمد باقر علیه السلام (۱۴۸-۵۷ق) و امام جعفر صادق علیه السلام (۸۳-۱۱۴ق) توانستند با بهره‌گیری از شرایطی که پدید آمد، نهضت علمی و سیاسی را سامان دهند. ایشان شاگردان زیادی را در معارف دینی مانند فقه، حدیث و تفسیر تربیت، و حقیقت مذهب تشیع را تبیین کردند. نهضت علمی این دو امام چنان گسترده و غنی بود که پیشوایان فکری و پیروان مذاهب غیر شیعی و حتی گاهی پیروان ادیان دیگر را نیز تحت تأثیر قرار می‌داد و به جلسه درس آنان می‌کشاند.

با شهادت امام حسین علیه السلام، امامت به تنها پسر باقی‌مانده آن حضرت، یعنی امام سجاد علیه السلام (۹۵-۲۸ق) انتقال یافت. دوره امامت آن حضرت یکی از سخت‌ترین دوران برای اهل‌بیت و شیعیان بود. چهارمین امام شیعه، ضمن زنده نگهداشت نام امام حسین علیه السلام، به بیان اهداف قیام کربلا پرداخت. ایشان همچنین با جلوگیری از ورود پیروان مکتب اهل‌بیت به درگیری‌هایی حاصل و کم‌فایده، به صورت مدبرانه‌ای مانع نابودی شیعیان شد. عبادت فراوان و دعاها و مناجات‌های دلنشیں آن حضرت و رساله حقوق ایشان مشهور است. صحیفه سجادیه، کتابی شامل ۵۴ مناجات و دعا از امام سجاد علیه السلام است و نزد شیعیان جایگاه مهمی دارد. ایشان همچنین نقش تعیین‌کننده‌ای در

بارگاه و ضریح امامان شیعه در قبرستان بقیع پیش از تخریب

پس از مرگ هشام بن عبدالملک (۱۲۵ق) و تشدید اختلاف و نزاع در خاندان بنی امية، فعالیت شبکه تبلیغاتی عباسیان به طرز چشمگیری افزایش یافت. دعوت عباسی به دنبال پیوستن ابومسلم خراسانی به جنبش و استقرار او در خراسان، وارد مرحله سرنوشت سازی شد. ابومسلم، سرانجام به فرمان رهبر جنبش عباسی^۱، هوداران نهضت را فراخواند و سپاهی تشکیل داد. افراد این سپاه که شامل مسلمانان ایرانی و عرب ساکن خراسان بودند، برچم‌های سیاه را که نشان عباسیان بود، برافراشتند و به «سیاه جامگان» مشهور شدند. ابومسلم با شکست دادن فرمانروایان اموی و فتح شهرهای مختلف خراسان و برخی نواحی دیگر، وارد کوفه شد و ابوالعباس سفّاح، از خاندان عباسی را به خلافت نشاند (۱۳۲ق). ابومسلم سپس بقایای نیروهای طرفدار خلافت بنی امية را در هم کوبید و مروان بن محمد، آخرین خلیفه اموی، را به همراه بسیاری از اعضای خاندان او از میان برداشت.

۱۱

قیام عباسیان و سقوط امویان

Abbasیان یا بنی عباس، خاندانی منسوب به عباس بن عبدالطلب، عمومی پیامبر هستند. با اوج گیری مخالفت و مبارزه با حکومت اموی در اوایل قرن دوم هجری، خاندان عباسی شبکه منظمی از داعیان (مبلغان) را به وجود آورد که به صورت سریع فعالیت می‌کرد. این داعیان، کانون فعالیت‌های خود را مناطق دور از مرکز خلافت، به خصوص خراسان که گرفتار در گیری قبیله‌های مهاجر عرب بود، قرار داده بودند. تبلیغات داعیان عباسی بسیار زیرکانه و حساب شده بود. آنان نخست، معایب حکومت بنی امية و ظلم و ستم امویان به اهل بیت پیامبر را بیان می‌کردند و سپس بدون اسم بردن از فرد خاصی، مردم را به حکومت «آل محمد» فرا می‌خواندند. دعوت به آل محمد از یک سو باعث می‌شد که شیعیان و طرفداران اهل بیت جذب جنبش شوند و از سوی دیگر هویت رهبر واقعی جنبش شناسایی نشود و از تعقیب و مجازات در آمان بماند.

کاوش خارج از کلاس

با استفاده از منابعی که دبیر معرفی می‌کند، مطالبی را در پاسخ به پرسش‌های زیر، گردآوری و در کلاس ارائه نمایید:
ابو المسلم که بود؟ چرا و چگونه به جنبش عباسی پیوست؟ تأثیر و نقش او در موفقیت آن جنبش چه بود؟

امویان آندلس

موفق شد شهر قرطبه در آندلس را تصرف و حکومت امویان را در آنجا پایه‌ریزی کند (۱۲۸ق).

پس از سقوط خلافت اموی، یکی از نوادگان هشام بن عبدالملک به نام عبدالرحمن بن معاویه به شمال آفریقا فرار کرد. او سرانجام

۱۲

۱-ابراهیم امام که پس از مرگ برادرش محمدبن علی رهبری جنبش را به دست گرفته بود، پس از بالا گرفتن کار ابومسلم در خراسان، به فرمان مروان بن محمد، آخرین خلیفه اموی دستگیر و در زندان مرد و یا به قتل رسید. محل سکونت رهبران جنبش عباسی در رستای حُمیمه واقع در کشور کنونی اردن بود.

بزرگ و کوچک دام بودند. شهرهای اندلس همچنین مراکز اقتصادی مهمی به شمار می‌رفتند و بازارها و کارگاههای صنعتی متعددی را در خود جای داده بودند. بازرگانی داخلی و خارجی در مسیرهای زمینی و دریایی روتق چشمگیری داشت و بازرگانان اندلسی ارتباط تجاری گسترده‌ای را با سرزمین‌های حوزه دریای مدیترانه و دیگر مناطق دور و نزدیک برقرار کرده بودند.

پیشرفت علمی: برجسته‌ترین میراث اسلامی اندلس، در عرصه علم و اندیشه تجلی یافت و مسلمانان اندلسی نقش مؤثر و پویایی را در پیشرفت رشته‌های گوناگون علوم و معارف از قبیل تفسیر، حدیث، فقه، کلام، ادبیات، پزشکی، داروسازی، گیاه‌شناسی، ریاضیات، نجوم و مهم‌تر از همه فلسفه ایفا کردند. به جرأت می‌توان گفت که بخش قابل توجهی از پیشرفت‌های علمی اروپاییان در قرون بعد، نتیجه آشنایی آنان با دستاوردهای علمی دانشمندان و عالمان مسلمان اندلسی بود.

خاندان اموی با سرکوب شورش‌های داخلی و دفع حملات مسیحیان تا سال ۴۲۲ق، به صورت مستقل از خلافت عباسیان، بر سرزمین اندلس حکومت کردند. پس از آن، خاندان‌های مسلمان دیگری بر سر کار آمدند که اتحاد و انسجام مناسبی نداشتند. به همین دلیل اندلس از نظر قدرت سیاسی و نظامی دچار ضعف و انحطاط شد. مسیحیان از این وضعیت استفاده کردند و به تدریج به فمازوایی مسلمانان بر آن سرزمین پایان دادند (۸۹۸ق).

میراث تمدنی مسلمانان در اندلس

رفاه و رونق اقتصادی: دوران حکومت مسلمانان در اندلس با شکوفایی اقتصادی و پیشرفت‌های شگرف علمی و تمدنی همراه بود. اسپانیای مسلمان، در مجموع، سرزمین ثروتمندی بود که شهرهای بزرگ، آباد و پرجمعیت داشت. پیرامون این شهرها را ناحیه روستایی در بر می‌گرفت که ساکنان آن در رفاه و خوشبختی به سر می‌بردند و دارای مزارع سرسیز و گلهای

بیشتر بدانیم

ابن رشد، بزرگ فیلسوف مسلمان اندلسی

ابوالولید محمد بن احمد، مشهور به ابن رشد (۵۲۰-۵۹۵ق)، فیلسوف، شارح و مفسر آثار ارسطو، در قرطبه زاده شد. پدر و پدربرگش هر دو از فقیهان نامدار و قضات برجسته زمان خود بودند. ابن رشد علوم و معارف مختلف از قبیل ادبیات، فقه، کلام و فلسفه را نزد استادان مختلف فرا گرفت و مدت‌ها به عنوان قاضی در شهرهای سویل و قرطبه به قضاویت پرداخت. وی در علم پزشکی و نجوم نیز تبحر داشت. ابن رشد را می‌توان بزرگ‌ترین فیلسوف مسلمان اندلسی دانست. شهرت خاص او در فلسفه ناشی از شرح و تفسیر آثار ارسطو، فیلسوف بزرگ یونانی است، به گونه‌ای که اروپاییان نیز به واسطه آثار این فیلسوف مسلمان با اندیشه‌های ارسطو بیشتر آشنا شدند. آثار ابن رشد به زبان‌های مختلف اروپایی ترجمه شده است. از جمله آثار وی می‌توان از *نهافت التهافت* در رد کتاب *نهافت الفلاسفة* غزالی، *جامع الفلسفه*، *تفسیر مابعد الطبيعه ارسطو* و رساله‌ای در حرکت افلاک نام برد.

شکوفایی معماری: اندلس اسلامی در عرصهٔ معماری نیز می‌لیون‌ها گردشگر را از اقصی نقاط جهان جلب می‌کنند. بسیار شکوفا بود. مسجد جامع قرطبه و کاخ الحمراء غرناطه، نمونه‌های شکفت‌انگیز دیگری نیز از معماری شکوهمند مسلمانان اندلسی بر جای مانده است.

مسجد جامع قرطبه

کاخ الحمراء – غرناطه

پرسش‌های نمونه

- ۱ عملکرد معاویه نسبت به تعهداتش در صلح با امام حسن عسکر را بیان کنید.
- ۲ ترفندها و اقدام‌های تبلیغاتی و سیاسی معاویه را برای دستیابی به قدرت و تأسیس خلافت اموی فهرست کنید.
- ۳ زمینه‌های سیاسی قیام‌ها و جنبش‌های عصر اموی را با ذکر مثال شرح دهید.
- ۴ دو مورد از دلایل موققیت جنبش عباسیان را توضیح دهید.
- ۵ منابع و تحقیقاتی را که در این درس به آنها استناد شده است، استخراج و فهرست کنید.

@sarayetarikh

شرکت در آزمون های سرای تاریخ
www.azmoon.sarayetarikh.ir

آزمون های آنلاین سرای تاریخ

- ✓ پایه دهم (تاریخ ۱)
- ✓ پایه یازدهم (تاریخ ۲)
- ✓ پایه دوازدهم (تاریخ ۳)

سوالات تستی درس به درس بصورت رایگان
آزمون های جامع کنکوری درس تاریخ
نمونه سوالات امتحانی

دانلود سوالات درس به درس تاریخ (۱) ، تاریخ (۲) ، تاریخ (۳)

وب سایت سرای تاریخ مرجعی کامل درباره تاریخ ایران و جهان

www.sarayetarikh.ir

سایت عضویت و شرکت در آزمون ها

ایمیل : sarayetarikh@gmail.com

تهیه و تنظیم : ابوالفضل فدائی (دبیر تاریخ)